Ірвін Шоу

Сонячні береги річки Лети

Х'ю Форстер завжди все пам'ятав. Він пам'ятав дату битви біля Нью-Коулд Харбор (31 травня — 12 червня 1864-го); пам'ятав ім'я свого вчителя в початковій школі (Усбел, вага — 145 фунтів, рудий, безбровий); він пам'ятав рекордне число гравців-невдах, що не набрали жодного очка з командами Національної ліги (Діззі Дін, сент-луїські козирі, 30 липня 1933-го, 17 чоловік проти Молодиків); він пам'ятав п'ятий рядок вірша "Жайворонку" Шеллі ("І тому такий чистий твій незглибимий екстаз"); він пам'ятав адресу першої дівчини, яку поцілував (Пруденс Коллінвуд, 248, Південно-Східна Темпл-стріт Солт-Лейк-Сіті, Юта, 14 березня 1918-го); він пам'ятав дати трьох поділів Польщі і руйнування Храму Єрусалимського (1772, 1793, 1795 і 70-й н.е.); він пам'ятав кількість кораблів, полонених Нельсоном у Трафальгарській битві (20), і хто був за фахом головний герой роману Френка Норіса "Мактіг" (зубний лікар); він пам'ятав ім'я людини, що здобула Пулітцерівську премію з історії в 1925-му (Фредерік Л.Паксон); ім'я переможця дербі в Епсоміт 1923-го (Папірус) і номер, який він написав на чекові 1940-го (4726); він пам'ятав свій кров'яний тиск (165 на 90, підвищений), свою групу крові (0) і свій зір (плюс два праве око і плюс півтора — ліве); він пам'ятав слова начальника, коли його звільняли з першої роботи ("Тепер цю роботу буде виконувати машина"), і що сказала його дружина, коли він освідчився їй ("Я хочу жити в Нью-Йорку"); він пам'ятав справжнє ім'я Леніна (Володимир Ілліч Ульянов) і що стало причиною смерті Людовіка XIV (гангрена ноги). Він пам'ятав також породи птахів, середні глибини судноплавних річок Америки, всіх пап на ім'я, зокрема й авіньйонських, до і після того, як вони сіли на престол; пропорції і об'єми Гаррі Хейлмона і Хейні Гроха, дати повних сонячних затемнень, починаючи від правління Карла Великого, швидкість звуку, місце поховання Дейвіда Герберта Лоренса, всі рубаї Омара Хайяма, населення забутого поселення Роанбук, прицільну відстань при стрільбі з автоматичної рушниці Браунінга, кампанії Цезаря

в Галлії і Британії, ім'я пастушки в "Як вам завгодно" і суму грошей, яка лежала у нього в "Хімічному банку і кредиті" ранком 7 грудня 1941-го (2.367,58). А тоді він забув про двадцять четверту річницю свого весілля (січень, 25-го). Уранці його дружина Нарсіс якось дивно поглядала на нього за сніданком, але він читав учорашню газету і думав: "Ніколи в них не буде порядку у Вашинґтоні" — і не звернув на це уваги. Надійшов лист від їхнього сина, який навчався в університеті в Алабамі, але Форстер поклав його в кишеню, не розпечатавши. Лист було адресовано тільки йому, отже, він знову просить надіслати гроші. Коли Мортон, виконуючи синівський обов'язок, писав сімейні листи, він адресував їх обом батькам. Мортон вчився в Алабамі, тому що з такими оцінками неможливо було влаштувати його в Єлі, Дортмуті, Вільямі, Антіоху, коледжі міста Нью-Йорка або Колорадському університеті.

Нарсіс запитала, чи не хоче він на обід рибу, і він відповів: "Хочу". А ще Нарсіс сказала, що дерти таку ціну за рибу — це справжній злочин, і він сказав: "Еге ж". І тоді вона запитала, чи не скоїлося чогось, і він сказав: "Ні", — поцілував її і вийшов з дому, сів у метро на станції "242 вулиця" і, їдучи на роботу, весь час стояв і читав ранкову газету. Батьки Нарсіс колись жили у Франції, чим можна було пояснити таке ім'я, але тепер він уже звикнув до нього. Читаючи газету в переповненому вагоні, він нишком мріяв, щоб вони пропали, ті, про кого пишуть у газетах.

Х'ю прийшов на роботу перший, забився у свій куточок і, залишивши двері відчиненими, сів за свій столик. Йому було приємно дивитися на блискучі, не завалені паперами столи, і він утішавсь затишком. Тоді пригадав, як Нарсіс за сніданком підозріло шморгала носом, неначе збиралась заплакати. Чого б це? Але, знаючи, що пояснення чекати недовго, перестав про це думати. Нарсіс плакала від п'яти до восьми разів на місяць.

Компанія, де він працював, готувала до друку однотомну енциклопедію, абсолютно повну, на індійському папері, з сімсот п'ятдесятьма ілюстраціями. Хотіли навіть назвати її Велика Кишенькова

Енциклопедія, але остаточно це ще не було вирішено. Х'ю працював над "С". сьогодні треба було упорядкувати Саго, Сода, Софокл і Сорренто. Він пам'ятав, що в Сорренто жив Максим Горький і що із ста двадцяти трьох п'єс, які написав Софокл, знайшли лише сім.

Х'ю, загалом, непогано почував себе на роботі, поки не приходив містер Горслін. Містер Горслін був власником і головним редактором видавництва. Він вважав, що найкращий засіб примусити своїх службовців працювати — це стовбичити в них за спинами і мовчки спостерігати, як вони працюють. Як тільки містер Горслін заходив до кімнати, Х'ю одразу ж відчував щемливу слабість у паху.

Містер Горслін мав поставу і обличчя, як у пікадора, був сивий, він носив твідові костюми і починав з календарів. Його видавництво і досі випускало безліч найрізноманітніших календарів, порнографічних, релігійних і тематичних. Х'ю був незамінний в упорядкуванні календарів, бо він пам'ятав і коли помер Олівер Кромвель (3 вересня 1658-го), і коли Марконі відправив перше послання бездротовим телеграфом через Атлантичний океан (12 грудня 1901-го), і дату першого пароплавного рейсу від Нью-Йорка до Олбані (17 серпня 1807-го).

Містер Горслін цінив неабиякий хист Х'ю і по-батьківському наполегливо дбав про його благополуччя. Містер Горслін вірив в гомеопатичні засоби і цілющі властивості сирих овочів, особливо баклажанів. До того ж, прочитавши у 1944 році книжку про комплекси вправ для очних м'язів, він викинув окуляри і став їх запеклим противником. У 1948 році він наполіг на тому, щоб Х'ю відмовився від окулярів, і Х'ю сім місяців терпів безнастанний головний біль, містер Горслін порадив йому лікуватися від нього якимсь гомеопатичним засобом, від якого в голові у Х'ю виникало відчуття, нібито йому туди вліпили набій дробу. Тепер, як тільки містер Горслін ставав за спиною Х'ю, він з незадоволенням італійського генерала, який озирав Трієст, вперто витріщав очі на його окуляри. Стан здоров'я Х'ю був не такий уже й поганий, та міг би бути і кращий. Він часто хворів на нежить, і в нього після ленчу червоніли очі. Він не приховував цих своїх вад і того,

що в холоднечу йому доводилося по кілька разів на годину відвідувати туалет. В таких випадках містер Горслін порушував звичне мовчання, щоб порадити йому дієту, яка поліпшує роботу носових каналів, очей і нирок.

Сьогодні вранці містер Горслін заходив до кімнати двічі. Першого разу він мовчки простояв за спиною Х'ю п'ять хвилин, тоді сказав: "І досі на Соді?" — і вийшов. Наступного разу він простояв вісім хвилин, не вимовивши й слова, тоді сказав: "Форстер, ви гладшаєте. Білий хліб", — і вийшов. Щоразу Х'ю відчував знайомий щем у паху.

Перед самою перервою до контори вбігла дочка. Вона цмокнула Х'ю, сказала:

— Вітаю тебе, татусю! — і вручила йому невеличкий, перев'язаний кольоровою гумкою, довгастий пакетик.

Клер було двадцять два, і одружена вона була чотири роки, але все ще вперто називала його "татусь". Збентежений Х'ю розкрив пакетик. Там була авторучка із золотим ковпачком. Це була четверта авторучка, яку дарувала йому Клер за останні шість років: дві — на день народження, третя — на Різдво. Вона не успадкувала батьківської пам'яті.

— А це для чого? — запитав Х'ю.

— Татусю, — сказала Клер, — ти жартуєш!

Він втупився поглядом в авторучку. Він добре знав, що сьогодні не день його народження (12 червня) і, звісно, не Різдво (25 грудня).

— Не може бути, — недовірливо промовила Клер. — Забув? Ти?

Х'ю пригадав обличчя Нарсіс за сніданком, як вона шморгала носом.

— О Боже!.. — вигукнув він.

— Сьогодні ввечері додому без квітів не приходь, — сказала Клер. Вона занепокоєно глянула на батька. — Татусю, ти погано себе почуваєш?

— Я цілком здоровий, — роздратовано відповів Х'ю, — а про річницю раз у житті кожен може забути.

— Тільки не ти, татусю.

— І я. Я теж людина, — сказав він, але був приголомшений.

Він відкрутив ковпачок і, низько нахилившись над столом, великими літерами написав у блокноті: ДВАДЦЯТЬ ЧОТИРИ РОКИ. Тепер у нього було вісім авторучок.

— Це якраз те, що мені потрібно, Клер, — сказав він, ховаючи ручку в кишеню, — велике спасибі.

— Ти не забув, що обіцяв повести мене обідати?

Клер домовилась з ним про це напередодні по телефону, щоб за обідом, як повідомила вона Х'ю, порадитися з ним про деякі серйозні справи.

— Певна річ, ні, — квапливо сказав Х'ю.

Він одягнув плащ, і вони вийшли. Він замовив морський язик, але, згадавши, що Нарсіс за сніданком сказала, що на вечерю буде риба, передумав і замовив баранячу котлету. Клер замовила смажене курча, уолдорфський салат і пляшку вина, бо після вина, на її думку, день не здається таким сумним. Х'ю не розумів, навіщо гарненькій

двадцятидвохрічній дівчині потрібна пляшка вина, щоб день не видавався таким сумним, але не допитувався. Поки Клер вивчала карту вин, Х'ю вийняв з кишені лист Мортона і почав його читати. Мортон просив прислати двісті п'ятдесят доларів. За його словами, він позичив "Плімут" в одного свого знайомого по коледжу і, повертаючись з танців, ускочив на ньому в канаву, а ремонт йому обійшовся в сто двадцять п'ять доларів. В машині з ним була дівчина, вона зламала собі носа, а лікар заправив за носа сто доларів, які Мортон обіцяв заплатити. Потім ще десять доларів за книжки з етики і ще п'ятнадцять, як казав Мортон, для круглого рахунку. Х'ю поклав лист у кишеню, не сказавши про нього Клер і слова. "Хвалити Бога, — подумав Х'ю, — торік, коли його мало не вигнали зі школи за списування на екзамені з теорії числення, було гірше".

Смакуючи курча та запиваючи його вином, Клер розповідала батькові про свої турботи. Головне — це Фредді, її чоловік. Вона вагається, сповістила вона, доїдаючи курча, — покинути його чи народити дитину. Вона була переконана, що у Фредді є інша жінка з 78-ї Східної вулиці, вони зустрічаються вдень, і, перш ніж вжити якихось заходів, вона просила Х'ю поговорити з чоловіком, як мужчина з мужчиною, і з'ясувати його наміри. З нею Фредді не захоче розмовляти. Як тільки вона починає про це розмову, він іде з дому і ночує в готелі. Якщо розлучення, то шість тижнів у Ріно коштуватимуть Х'ю щонайменше тисячу доларів, бо Фредді вже попередив її, що на таку дурницю не дасть і цента. І взагалі у Фредді зараз фінансова скрута. Він перевищив свій рахунок в автомобільному агентстві, на яке працює, і два тижні тому вони перестали виплачувати йому гроші. Ну, а якщо дитина, то потрібний їй лікар обійдеться у вісімсот доларів, і щонайменше ще п'ятсот на лікарню, на доглядальниць, а взагалі вона знає, що у всьому цьому можна покластися на татуся.

Вона пила вино і говорила, а Х'ю мовчки їв. Фредді, за її словами, вже п'ять місяців не сплачував членських внесків у гольф-клубі, і якщо він не внесе борг до неділі, вони збираються оголосити про це привселюдно. А це така ганьба, що просто необхідно заплатити

негайно, і Фредді, як тільки одержав лист від секретаря клубу, місця собі не знаходить і до всіх прискіпується.

— Я сказала йому, — із слізьми на очах, і на мить не перестаючи жувати, вела ділі Клер. — Я сказала йому, що я охоче піду працювати, а він відповів, що хоч би там що, а він не дозволить патякати, буцімто він не в змозі забезпечити своєї жінки, хіба не правда, за це його можна тільки поважати. А ще він сказав, що нізащо в світі не попросить у тебе й цента. І хіба можна після цього не захоплюватися ним?

— Авжеж, — сказав Х'ю, пам'ятаючи, що за чотири роки зять взяв у нього в борг три тисячі вісімсот п'ятдесят доларів і не повернув ні цента. — Авжеж, авжеж. Він знав, що ти сьогодні розмовлятимеш зі мною?

— Не зовсім, — сказала Клер і налила собі ще склянку вина. Вона старанно підібрала рештки яблука і волоських горіхів із салатниці і додала, що була б рада не звалювати все на нього, але він єдина у світі людина, кому вона може довіритися. Він такий сильний, розсудливий, дотепний, а вона вже й не знає, кохає вона Фредді насправді чи ні, а в голові у неї така плутанина, і вона не може дивитись, як Фредді весь час мучиться через гроші, і нехай Х'ю скаже, тільки чесно, як він вважає: можна їй уже стати матір'ю в двадцять два роки? Коли вони кінчали пити каву, Х'ю пообіцяв найближчим часом побалакати з Фредді про ту жінку з 78-ї вулиці і підписати чек або на подорож у Ріно, або на акушера, залежно від обставин, і ще подумати про заборгованість членських внесків.

Повертаючись до контори, Х'ю купив для Нарсіс сумку з крокодилячої шкіри за шістдесят доларів і, коли виписував чек і віддавав його продавщиці, він на якусь мить занепокоївся: не дай Бог раптом інфляція.

Після ленчу працювати було важко, бо він усе ще думав про Клер і про те, яка вона була маленькою (кір в чотири, через рік свинка, шини

на зубах з одинадцяти до п'ятнадцяти, прищі з чотирнадцяти до сімнадцяти). Він усе ще скнів над Сорренто. Містер Горслін у другій половині дня заходив двічі. Першого разу він сказав: "Досі ще на Сорренто?" — а другого разу: "До біса! Кого цікавить, що цей росіянин-комуніст написав там книгу?"

Коли містер Горслін стояв у нього за спиною, крім звичайного щему в паху, Х'ю цього дня відчув іще, як у нього прискорилося дихання і до горла підступив клубок.

Після роботи він поїхав на Лексінгтон-авеню, в маленький бар, де три рази на тиждень вони зустрічалися з Джін. Вона вже була там і допивала перше віскі, і він сів поруч і ласкаво стиснув її руку. Вони кохали одне одного вже одинадцять років, але поцілував він її лише одного разу, того дня, коли настав кінець війні в Європі, тому що вона була шкільною подругою Нарсіс ще по Брін Мор, і давно, коли все ще тільки починалося, вони вирішили поводитися благородно. Вона була висока, пишна жінка; життя її не балувало, через це вона мала досить молодий вигляд. У надвечірні години вони потайки сиділи в сумних маленьких барах і тихо й зажурено говорили про те, що все могло скластися зовсім інакше. Спочатку розмови їхні були жваві, і бувало, що до Х'ю на якихось півгодини поверталися оптимізм і упевненість того юнака, який був одним із перших у коледжі і не знав ще, що від чіпкої пам'яті, хисту й розуму до удачі шлях не близький.

— Я думаю, — сказала Джін, поки він пив своє віскі, — скоро нам доведеться покласти край усьому цьому. Все це вже ні до чого. Хіба це не правда? І мені погано. Я почуваю себе винною, а ви?

Досі Х'ю не спадало на думку, що він чимсь завинив, хіба що той поцілунок на день перемоги. Але зараз, коли Джін сказала про це, він зрозумів, що тепер щоразу, коли він заходитиме в бар і бачитиме її за столиком, буде почувати себе винним.

— Так, — промовив він сумно, — певне, ви маєте рацію.

— Я виїжджаю на літо, — сказала Джін. — У червні. Коли повернусь, зустрічатися ми більше не будемо.

Х'ю з жалем кивнув. До літа залишалось іще п'ять місяців, але відчуття було таке, наче позаду щось прошелестіло і впало, як завіса спустилася.

Всю дорогу додому йому доводилося стояти, а вагон метро був такий переповнений, що він не міг навіть розгорнути газети. Він читав і перечитував передовицю і водночас думав: "Ні, безперечно, я радий, що мене не обрали президентом".

В поїзді було жарко, і, затиснутий пасажирами, він почував себе гладким і незграбним; у нього раптом з'явилось до цього часу не знайоме і ніякове почуття, що його тіло для нього тягар. Потім перед 242-ю вулицею він виявив, що крокодиляча сумка залишилась на столику в конторі. На мить від жаху залоскотало в горлі і затремтіло під жижками. І суть навіть не в тому, що, коли він прийде додому з порожніми руками, весь вечір будуть зітхання, напіввисловлені докори і майже неминучі сльози. І навіть не в тому, що він не довіряв жінці, котра вечорами прибирала в конторі і яка одного разу (3 листопада 1950 року) — в цьому він не сумнівався — взяла з правої верхньої шухляди поштових марок на долар і тридцять центів. Але зараз, у вже спорожнілому вагоні, не можна було уникнути думки про те, що за один день він двічі щось забув. Він не міг пригадати, щоб з ним колись скоїлося щось подібне. Він провів кінчиками пальців по лобі, начеб це могло допомогти йому знайти хоча б туманне пояснення. Він вирішив більше не пити. Він випивав усього п'ять-шість віскі на тиждень, але, з другого боку, алкоголь породжує часткову амнезію (тимчасову втрату пам'яті), це в медицині добре відомо, і, можливо, він занадто сприятливий до захворювань.

Вечір минув, як він і передбачав. На станції він купив троянди для Нарсіс, але про крокодилячу сумку, яку він забув на столі, змовчав, бо це, як він правильно розмірковував, тільки збільшило б його ранішню провину. Він навіть запропонував їй поїхати до міста і з нагоди такої урочистої події пообідати десь у ресторані, але Нарсіс цілий день на самоті ятрила свої рани і тішила своє мучеництво, і вона наполягала на тому, щоб вони їли рибу по дев'яносто три центи за фунт. О пів на одинадцяту вона вже плакала.

Х'ю спав погано і наступного дня прийшов на роботу рано, але навіть вигляд крокодилячої сумки, яку прибиральниця поклала на середину стола, не поліпшив його настрою. Того дня він забув назви трьох п'єс Софокла ("Едіп в Колоні", "Трахінія" і "Філоктет") і номер телефону свого зубного лікаря.

Так це почалося. Х'ю дедалі частіше й частіше ходив за довідками у бібліотеку на тринадцятий поверх, він страхався цих прогулянок, бо щоразу, як тільки він знову і знову протягом години перетинав кімнату, товариші по службі здивовано і зацікавлено позирали на нього. Був день, коли він не зміг пригадати назв творів Сарду, яка територія Санто-Домінґо, симптоми силікозу, визначення синдрому і як умертвляв свою плоть Сімеон-Стовпник.

Сподіваючись, що все якось минеться, він не сказав по це нікому, навіть Джін, там, в маленькому барі на Ленінґтон-авеню.

Містер Горслін щораз довше й довше простоював за стільцем Х'ю, а Х'ю сидів і удавав, що працює і що вигляд у нього чудовий; губи у нього обвисли, а мозок нагадував шматок замороженого м'яса, яке погризли вовки. Одного разу містер Горслін промимрив щось про гормони, іншого разу випровадив Х'ю відпочивати о пів на п'яту. Х'ю працював у містера Горсліна вісімнадцять років, і це був перший випадок, коли містер Горслін запропонував йому піти додому задовго до кінця робочого дня. Містер Горслін вийшов, а Х'ю все ще сидів за столом, сліпо втупившись у безодню, що розверзлась перед ним.

Якось уранці, через кілька днів після річниці весілля, Х'ю забув назву своєї ранішньої газети. Він стояв перед газетним кіоском і дивився на розкладені "Таймси", "Трібюни", "Ньюси" і "Міррори", і всі вони були однакові. Він знав, що останні двадцять років він кожного ранку купував одну й ту ж саму газету, але зараз ні за макетом, ні за назвою він не міг визначити, яку саме. Він нахилився і прикипів очима до газет. В одній з газет повідомлялось, що увечері президент буде виголошувати промову. Випроставшись, він виявив, що не пам'ятає, як звуть президента і демократ він чи республіканець. В першу мить він відчув те, що можна визначити тільки як гострий біль насолоди. Але він знав, що це облудно, як екстаз, якого зазнав Томас Едуард Лоуренс, коли турки мало не замордували його.

Він купив примірник "Холідей" і всю дорогу байдуже роздивлявся кольорові фото далеких міст. Цього дня він забув, у якому році Джон Л.Салівен виграв першість світу у важкій вазі, і ім'я винахідника підводного човна. Йому довелось іти в бібліотеку за довідкою, тому що він не був певен, де Сантандер — в Чилі чи в Іспанії.

Опівдні він сидів за столом, втупившись у свої руки: вже година, як він не міг позбутися відчуття, що в нього між пальцями бігають миші. В цей час до кімнати зайшов його зять.

— Привіт предкам! — сказав зять.

Відтоді, як зять переступив поріг його дому, він звертався до Х'ю завжди весело.

Х'ю підвівся, промовив "привіт" і занімів. Він дивився на зятя. Він знав, що це його зять. Знав, що це чоловік Клер. Але не міг пригадати, як звуть цього хлопця. Вдруге за цей день у ньому піднялася дзвінка хвиля насолоди, така ж, як уранці біля газетного кіоску, коли він виявив, що забув, як звуть президента Сполучених Штатів і до якої партії він належить. Тільки цього разу відчуття було тривалішим. Воно тривало,

поки вони з зятем потискали один одному руки, і весь час, поки їхали з ним у ліфті, і потім, в сусідньому барі, де він пригостив зятя підряд трьома мартіні.

— Х'ю, старий, — сказав зять, беручись до третього мартіні, — ближче до діла. Клер сказала, що ви хочете про щось поговорити зі мною. Що там у вас? Давайте кажіть швидше, і покінчімо з цим.

Х'ю пильно глянув через столик на чоловіка, що сидів навпроти, потім сумлінно обнишпорив увесь мозок, але не міг нічого придумати, що б цікавило їх обох.

— Нічого, — спроквола промовив Х'ю, — нічого особливого...

Поки Х'ю платив за випивку, зять вороже поглядав на нього, але Х'ю лише задоволено мугикав собі під носа і легковажно усміхався офіціантці. На вулиці, біля виходу, вони зупинились. Зять прокашлявся.

— Слухайте, старий, якщо це про... — Але Х'ю щиро потиснув йому руку і бадьоро рушив геть, почуваючи себе хитрим і спритним.

Однак, потрапивши знову в контору і дивлячись на свій захаращений стіл, Х'ю виявив, що відчуття легкости зникло. Він уже перейшов до "Т" і, бачачи клаптики паперу і купи книг на столі, вимушений був признатися собі, що встиг багато забути про Тацита і зовсім нічого не пам'ятає про Тена. На столі лежав аркуш паперу з датою і звертанням: "Любий..."

Він уважно дивився на папір, силкуючись пригадати, кому ж він писав. Минуло хвилин п'ять, поки Х'ю зрозумів, що лист був до сина і що він збирався на синове прохання надіслати йому чек на двісті п'ятдесят доларів. Х'ю поліз у спідню кишеню за чековою книжкою. Книжки не було. Він старанно оглянув шухляди столу, але й там книжки не було. Х'ю був приголомшений: уперше в житті він поклав чекову книжку не на

місце. Він вирішив зателефонувати в банк і попросити їх прислати нову. Узяв телефонну трубку. І тупо дивився на неї. Він забув номер телефону свого банку. Він поклав трубку, взяв телефонний довідник, розгорнув його на літері "Б..." І зупинився. В горлі зашерхло. Х'ю ковтнув повітря. Він забув назву свого банку. Він глянув на сторінку з назвами банків. Всі вони здавалися йому невиразно знайомими. Але жодна з них нічого йому не промовляла.

Він закрив довідник, підвівся й підійшов до вікна. Глянув униз. Двоє голубів сиділи на карнизі, вигляд у них був поганенький, бо змерзли, а в будинку навпроти стояв у вікні лисий чоловік з сигарою і уважно дивився на вулицю, немов розмірковував, а чи не кинутися йому вниз.

Х'ю підійшов до столу й сів. "Може, це провидіння, — подумав він, — ця оказія з чековою книжкою? Може, це знак, що час уже серйозно взятися за сина? Нехай хоча б раз відповість сам за себе". Він узяв ручку, маючи намір написати усе це в Алабаму. "Любий..." — прочитав він. Він довго дивився на це слово. Потім акуратно закрив ручку і поклав її в кишеню. Він більше не пам'ятав ім'я сина.

Він одягнув пальто і вийшов, було лише двадцять п'ять хвилин на четверту. Він попрямував до музею. Іти було легко, і з кожним кварталом він почував себе краще й краще. Дійшовши до музею, він уже почував себе так, наче виграв парі на сто доларів, хоч у нього був тільки один шанс з чотирнадцяти. В музеї він пішов у залу Єгипту. Багато років він збирався подивитися Єгипет, але завжди був надто заклопотаний.

Оглянувши Єгипет, він відчув себе чудово. В метро по дорозі додому це почуття не покидало його. Він уже не робив спроб купити газету. Вони втратили для нього будь-яке значення. Імена, які згадувались в газеті, нічого йому не говорили. Це було однаково, що читати "Сінд обсервер", яка виходила в Карачі, або "Ель Мундо" із Соноре. Без газети довгий шлях видався набагато приємнішим. Тепер, коли він уже не читав, що ці люди виробляють одне з одним, його попутники здавалися йому цікавішими й симпатичнішими.

Правда, як тільки він переступив поріг власного дому — блаженство зникло. Вечорами Нарсіс почала надто уважно придивлятися до нього і йому доводилося бути дуже обережним у розмовах. Він боявся, що Нарсіс здогадається, що з ним коїться. Він не хотів, щоб вона турбувалась або взялася лікувати його. Весь вечір він сидів і слухав програвач, але забув змінити платівку. Це був автоматичний програвач, і останню платівку — Другий фортепіанний концерт Сен-Санса — він програв сім разів підряд, поки нарешті з кухні не прийшла Нарсіс і, сказавши, що вона збожеволіє, вимкнула програвач.

Він рано ліг спати. Він чув, як на сусідньому ліжку плакала Нарсіс. Уже втретє у цьому місяці. Отже, залишилось ще від двох до п'яти разів. Це він пам'ятав.

Наступного ранку він скнів над Талейраном. Він працював, низько схилившись над столом, працював повільно, але не так уже й погано, коли раптом відчув, що хтось стоїть у нього за спиною. Він повернувся разом із стільцем. За спиною, пильно дивлячись на нього, стояв сивий чоловік у твідовому костюмі.

— Ну? — уривчасто спитав Х'ю. — Вам кого потрібно?

Чоловік раптом зашарівся і вийшов з кімнати, грюкнувши дверима. Х'ю байдуже знизав плечима і взявся до Талейрана. Коли він повертався з роботи, ліфт і хол були переповнені службовцями контори, що поспішали швидше вибратися на вулицю. Біля виходу стояла чарівна дівчина. Вона усміхалася і махала Х'ю рукою над головами клерків. Х'ю на мить зупинився, задоволений, і ладен був усміхнутись у відповідь. Але в нього побачення з Джін, і взагалі він уже старий для таких вибриків. Він спохмурнів і пірнув у натовп людей, що виходили з будинку. Йому здалось, що услід пролунав зойк, наче хтось гукнув: "Тату!" — але він знав, що то йому почулося, і навіть не обернувся.

Він доїхав до Ленінґтон-авеню, радіючи теплому зимовому вечору, і пішов на північ. Він проминув два бари, але, підійшовши до третього, уповільнив ходу. Подумки він відтворив свій шлях, вдивляючись у фасади барів. Всі три виблискували хромованою сталлю і неоновими вогнями і не відрізнялись один від одного. Навпроти, через вулицю, був іще один бар. Він підійшов до нього, але й цей нічим не відрізнявся від решти. Про всяк випадок він зайшов, але Джін тут не було. Він замовив віскі просто біля стойки і звернувся до бармена:

— Сюди за останні півгодини не заходила дама, що була сама?

Бармен глянув на стелю, подумав.

— Яка вона з себе? — запитав він.

— Вона... — Х'ю замовк. Одним духом випив. — А, ну нехай, — сказав він, поклав на прилавок паперовий долар і вийшов.

Підходячи до метро, він відчував, що лише один раз в житті йому було так хороше, як зараз, — тоді йому було одинадцять років, і 9 червня 1925 року він швидше всіх пробіг сто ярдів на щорічних легкоатлетичних змаганнях середньої школи Бріґмана в Солт-Лейк-Сіті.

Це почуття, зрозуміло, зникло, як тільки Нарсіс поставила на стіл суп. Під очима в неї підпухло, мабуть, вона плакала вдень. Дивно, Нарсіс ніколи не плакала на самоті. За обідом під уважним поглядом Нарсіс Х'ю знову відчув, як між пальцями у нього бігають миші. Після обіду Нарсіс сказала:

— Я не така дурна. Тут замішана якась жінка.

І ще вона сказала:

— Ніколи не думала, що зі мною може таке трапитись.

Лягаючи спати, Х'ю почував себе, як пасажир хисткого суденця під час зимового шторму біля мису Гаттерас.

Прокинувся він рано. Надворі було сонячно. Він лежав у постелі, і йому було хороше й тепло. На сусідньому ліжку почулося шарудіння. Погляд його перетнув вузький простір, який розділяв два ліжка. На сусідньому ліжку лежала жінка. Їй було за сорок, волосся в неї накручене на бігуді. Вона посапувала уві сні. Х'ю ладен був заприсягтися, що ніколи в житті не бачив її. Він нишком встав, швиденько одягнувся і вийшов просто в сонячний день.

Він машинально дійшов до метро, спостерігав, як люди поспішали до поїздів, і розумів, що й йому слід було б робити те ж саме. Йому ввижалося, що десь у місті, там, у південній його частині, у якомусь високому будинку на вузькій вулиці, на нього чекають. Але він знав, що хоч би як він старався, він цього будинку не знайде. "Сучасні будинки, — спало йому на думку, — надто схожі один на одного".

Він швидко пішов від станції у бік річки. Річка вилискувала на сонці, а уздовж берегів тягнулась кромка криги. Хлопчик років дванадцяти в теплому двобортному пальті із шотландки і плетеній шапочці сидів на лаві і дивився на річку. Біля ніг у нього на мерзлій землі лежали перев'язані шкіряним ремінцем підручники.

Х'ю сів поруч.

— Доброго ранку, — сказав він усміхаючись.

— Доброго ранку, — відповів хлопчик.

— Що ти робиш? — запитав Х'ю.

— Рахую яхти, — сказав хлопчик. — Учора я нарахував тридцять дві яхти. Це без моторок. Я моторки не рахую. — Х'ю кивнув. Він засунув

руки в кишені і почав дивитися вниз, на річку. До п'ятої години вони з хлопчиком нарахували сорок три яхти, на моторки вони не зважали.

Кращого дня він не міг пригадати за все своє життя.

Шоу (Shaw) Ірвін Ґілберт (27.2.1913, Нью-Йорк, США, — 16.5.1984, Давос, Швейцарія), американський письменник та драматург. Успішно дебютував антивоєнною п'єсою "Поховайте мертвих" (1935), але приголомшливу літературну славу, високу оцінку критики й міцну репутацію довершеного майстра приніс роман "Молоді леви" (1948), в основу якого лягли особисті воєнні враження автора. В оповіданнях Шоу гостросоціальна проблематика поєднується з розкриттям моральних пошуків особистости (збірки "Матрос із Бремена", 1939, "Ласкаво просимо до міста", 1942). Його дилогія "Багатий, бідняк" (1970) та "Вбогий, крадій" (1977), романи "Вечір у Візантії" (про Голівуд, 1973), "Спогади утрати" (1982) ставали бестселерами, багаторазово перевидавались та екранізувались, увійшли до золотого фонду літератури XX століття. Ірвін Шоу — автор, який має насправді унікальну здібність поєднувати у своїх творах проникливість, захопливість напруженої інтриги та разюче знання людської психології.